

2017-uosius UNESCO buvo paskelbusi Liudviko L. Zamenhofo, esperanto kalbos kūrėjo, metais. Esperanto yra visavertė kalba, genialus XIX a. lingvistinis išradimas, puikiai gyvuojantis iki šiol. Ja visame pasaulyje bendrauja tūkstančiai žmonių, leidžiamos knygos ir periodiniai leidiniai.

Liudvikas Lazaris Zamenhofas gimė 1859 m. gruodžio 15 d. Balstogėje, tada dar buvusioje Rusijos sudėtyje. Anuomet tai būta „tautų katilo“ iš lenkų, rusų, žydų ir vokiečių. Vos sulaukęs 10 metų L. Zamenhofas parašė pjesę „Babelio bokštas, arba Balstogės tragedija“. Pavadinimas rodo, kad skirtingų tautybių gyventojams ten nebuvo lengva ir dėl kalbų skirtumų. Todėl L. Zamenhofas labai anksti, dar mokykloje, ėmėsi kalbos mokslų. Jau tuomet jam nedavė ramybės mintis sukurti bendrą kalbą, galinčią spręsti įvairiatautėje aplinkoje kylančias problemas. Tarptautinė kalba turėjo suteikti galimybę susikalbėti, užkirsti kelią konfliktams ir prisidėti prie tautų suartinimo.

Esperanto kūrėjas buvo akių gydytojas. Gydytojo praktiką 1885 m. jis pradėjo Veisiejų miestelyje. Čia parengė medžiagą savo sukurtos kalbos vadovėliui. Išleisti vadovėlį L. Zamenhofui pavyko tik 1887 metais ir tik dėl pažinties su būsima žmona, iš Kauno kilusia Klara Zilbernik, kurios tėvas Aleksandras finansavo knygos leidimą.

Po rusakalbiams skirto esperanto kalbos vadovėlio tais pačiais 1887 m. uošvio lėšomis išėjo šio vadovėlio laidos lenkų, prancūzų ir vokiečių kalbomis, po to dar kelios knygelės. Be Kauno verslininko A. Zilberniko paramos esperanto kalba būtų likusi vienu iš daugelio tarptautinės kalbos projektų ir nebūtų išėjusi į platųjį pasaulį.

Dviaukštis Zilbernikų namas Kaune, L. Zamenhofo g. 5 yra vienintelis pasaulyje išlikęs pastatas, susijęs ir su esperanto kalbos atsiradimu, ir su L. Zamenhofo šeima. Čia gyveno mecenatas A. Zilbernikas, ne kartą lankėsi L. Zamenhofas, ten gimė jo žmona Klara, gyveno jo vaikai Adomas ir Sofija.

Istoriniame name įsikūrė Lietuvos esperantininkų sąjunga (LES). Čia sukaupta per dešimt tūkstančių esperantiškų knygų turinti biblioteka, yra susirinkimų ir kursų patalpos. Pastatas reikalingas rimto remonto, ypač vertinant jo kaip kultūros ir istorijos paveldo objekto svarbą. L. Zamenhofas pasirašinėjo pseudonimu „Doktoro Esperanto“ – „Daktaras, turintis viltį“. Ilgainiui šie žodžiai tapo kalbos, sulaukusios pasaulinio pripažinimo, pavadinimu. Jos kūrėjas atsisakė bet kokių autorystės teisių – jis troško, kad kalba išliktų, tobulėtų ir priklausytų visiems.

Kaunas į esperanto kūrėjo viltį atsiliepė bemaž prieš šimtą metų – čia 1918 metais įkurta Lietuvos esperantininkų sąjunga. Jos kūrėjas ir pirmasis vadovas buvo žymus Lietuvos

visuomenės veikėjas, rašytojas, poetas, publicistas, literatūros kritikas, prelatas, profesorius Adomas Jakštas-Aleksandras Dambrauskas. Ši visuomeninė organizacija 1918–1940 metais buvo viena aktyviausiai tuometinėje Lietuvoje veikusių tokio pobūdžio organizacijų.

Prasidėjus Lietuvos okupacijai 1940 m. Lietuvos esperantininkų sąjunga, kaip ir didžioji dauguma visuomeninių organizacijų, okupacinės valdžios buvo uždrausta. Prasidėjus atgimimui Lietuvoje 1988 m. sąjunga viena iš pirmųjų buvo atkurta taip pat Kaune. Per beveik tris dešimtmečius ji tapo viena rezultatyviausiai veikiančių organizacijų Lietuvoje. 1991 metais buvo atkurtas 1918–1940 metais leistas žurnalas esperanto kalba „Litova stelo“, platinamas apie 50-yje pasaulio šalių.

Nuoseklia, aktyvia ir rezultatyvia veikla Lietuvos esperantininkų sąjunga pasiekė, kad 2005 metais Lietuvoje būtų organizuotas jubiliejinis 90-asis pasaulinis esperantininkų kongresas. Šis kongresas iki šiol lieka didžiausiu Lietuvos istorijoje tarptautiniu renginiu tiek dalyvių (2344 asmenys), tiek atstovautų valstybių skaičiumi (60 pasaulio šalių), tiek trukme (liepos 23–30 dienomis). Kongreso globėjas buvo Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus. Sveikinimą kongresui atsiuntė tuometinis UNESCO generalinis direktorius Koichiro Matura, kongreso Garbės komitetą sudarė 30 iškiliausių mūsų šalies žmonių: tuometinė Europos komisijos narė Dalia Grybauskaitė, Europos žmogaus teisių teismo teisėjas prof. Pranas Kūris, prof. Vytautas Landsbergis, poetas Justinas Marcinkevičius, operos solistas Virgilijus Noreika, akademikas Zigmas Zinkevičius ir kt. Kongreso proga buvo išleistas specialus pašto ženklas.

Lietuvos esperantininkų sąjunga itin aktyviai dirba leidyboje. Įvairiose prestižinėse Lietuvos leidyklose („Alma Littera“, „Baltos lankos“, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, „Ryto Varpas“ ir kt.) 2000–2010 metais buvo išleista per 100 fundamentalių knygų esperanto ir lietuvių kalbomis esperanto kalbos mokymo, esperantininkų veiklos istorijos, interlingvistikos ir esperantologijos, tarptautinės kalbos problematikos klausimais, grožinės literatūros kūrinių, pažintinių knygų apie Lietuvą ir pan.

Sąjungos organizuojamus esperanto kalbos kursus įvairiuose Lietuvos miestuose per pastaruosius metus baigė per 5000 asmenų.

Lietuvos esperantininkų sąjunga pelnė tarptautinį pripažinimą. 1995 metais ji gavo tarptautinę premiją „Cigno“ („Gulbė“), 1997 metais tarptautinę Grabovskio fondo premiją, 2003 metais buvo pripažinta geriausiai veikiančia nacionaline esperantininkų organizacija pasaulyje ir gavo prizą „Trofeo Fyne“.

„Daktaras, turintis viltį“ savo siekį įgyvendino – daugiau nei 100 pasaulio šalių keli milijonai

žmonių kalba šia tarptautine kalba, tinkančia tiek poezijai, tiek mokslui, tiek filosofijai, tiek prekybai, tiek bendravimui, tiek kitiems žmonių poreikiams. Nė vienai tautai esperanto kalba nėra gimtoji. Ji tarsi tiltas sujungia įvairias kultūras ir priklauso visiems žmonėms.

Liudvikui Zamenhofui 1887 metais išleidus knygėlę „Tarptautinė kalba“, naujosios kalbos pasekėjų tuoj atsirado ir Lietuvoje. Esperanto kalbos žymiausias tuometinis pasekėjas, puoselėtojas ir propaguotojas buvo dvasininkas Adomas Jakštas (Aleksandras Dambrauskas). 1888-1889 metų laikotarpiu jis gyveno Panevėžyje, dėstė tikybą Realinėje vyrų gimnazijoje (dabar – J. Balčikonio gimnazija) ir susirašinėjo su Esperanto kalbos autoriumi L. Zamenhofu. 1890 m. Adomas Jakštas išleido Lietuvoje pirmąją knygėlę „Mokintuvė tarptautiškos kalbos D-ro Esperanto“. A. Jakštas pasižymėjo įvairiose mokslo sferose ir buvo nusipelnęs visuomenei. Įamžinti jo atminimui Panevėžyje alėja palei Nevėžį yra pavadinta A. Jakšto vardu.

Panevėžyje pavienių esperantininkų buvo jau nuo XX a. pradžios. Pradžioje jie individualiai dalyvaudavo Lietuvos esperantininkų veikloje. 1922 – 1923 metais Panevėžio esperantininkai ėmė burtis ir 1927 m. buvo įregistruota draugija, buvo aktyviai mokoma Esperanto kalbos. Antrasis pasaulinis karas labai pakenkė esperantiniam judėjimui. Panevėžyje jis pradėjo atsigauti nuo 1956 m., kai mieste apsigyveno inteligentiškas, išsilavinęs žmogus, Esperanto kalbos puoselėtojas Juozas Kazlauskas. J. Kazlauskas 1959 m. subūrė prieškarinius inteligentus ir naujos, pokarinės kartos žingeidžius žmones į būrelį, kuris 1970 m. išaugo iki klubo. Vėliau Panevėžyje Esperanto idėjas aktyviai plėtojo Stasys Janauskas, Vladislovas Viršila, Telesforas Lukoševičius, Bonifacas Ruželė, Vida Beinortienė, Česlovas Tručionis, Janina Railienė, Algis Kaspiravičius ir daug kitų esperantininkų.

Atskirai reiktų paminėti Telesforą Lukoševičių, kuris nuo 1976 m. pradėjo vesti Esperanto kalbos kursus Panevėžyje, vadovavo esperantininkų veiklai Panevėžyje, skaitė paskaitas, rengė ekspozicijas, organizavo renginius, parašė ir parengė straipsnių bei leidinių apie Esperanto kalbą, vertė tekstus ir vadovavo vertėjų būreliui, kartu su žmona Palmira Lukoševičiene leido knygas Esperanto kalba, buvo ilgametis Lietuvos esperantininkų sąjungos valdybos narys. Jis organizavo Esperanto teatro pasirodymus, subūrė Šiaurės Lietuvos esperantininkų chorą, koncertavusį ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Bulgarijoje. 2005 m. Telesforas Lukoševičius tapo Pasaulinės esperantininkų sąjungos garbės nariu.

Panevėžyje Esperanto kursus vedė ne tik Panevėžio dėstytojai Bonifacas Ruželė, Palmira Lukoševičienė, Vilius Šidlauskas, Lina Jablonskienė, Valdonė Skujienė, Eugenija Kaspiravičienė, bet ir dėstytojas iš Slovakijos Anton Zachariaš, klube svečiavosi rašytojas ir Esperanto kalbos dėstytojas Trevor Steele iš Australijos, viešėjo Esperanto kalbos mokytoja

iš Prancūzijos Ginette Martin ir kiti.

Šiuo metu Panevėžyje yra veikiantis Esperanto klubas „Revo“ (pirmininkė Vida Kulikauskienė), kuris toliau tęsia esperantines tradicijas. Klube galima lavinti kalbos įgūdžius, kiekvienais metais klubo nariai dalyvauja Lietuvos, Pabaltijo, Europos ir pasauliniuose esperantininkų kongresuose. Klubą sieja draugiški ryšiai su kitų Lietuvos miestų esperantininkų klubais, Rygos esperantininkais. Organizuojame esperantininkų išvykas, paskaitas, miesto renginiuose populiariname Esperanto kalbą, dalyvaujame mokomuosiuose projektuose su užsienio esperantininkais. Klubo narė Palmira Lukoševičienė kasmet leidžia knygas Esperanto kalba.

2016 m. rudenį Panevėžyje vyko antrasis Lietuvos esperantininkų – katalikų kongresas, jam besiruošiant geriausi Panevėžio chorai mokėsi dainų ir giesmių Esperanto kalba. 2018 m. pradžioje suorganizuota Trijų Karalių šventė, kurioje dalyvavo ne tik Lietuvos esperantininkai iš įvairių miestų, bet ir svečiai iš Latvijos.

Taigi, Esperanto kalba Panevėžyje gyvuoja. Besidomintys Esperanto kalba kviečiami palaikyti ryšį su esperantininkais el. p.: epanevezys@gmail.com.

Lenkijos institutas Vilniuje Lenkijos užsienio reikalų ministerijos užsakymu Liudviko Zamenhofo mirties 100-ųjų metinių proga parengė parodą atspindinčią jo gyvenimą ir veiklą, tame tarpe, jo ryšius su Lietuva, Kaunu, Veisiejais. Paroda taip pat atspindi tarptautinės esperanto kalbos populiarėjimą ir paplitimą, skatina jos mokytis.

Padedant Lietuvos esperantininkų sąjungai paroda jau buvo eksponuojama Vilniuje, UNESCO-galerijoje, Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje, Kauno Rotušėje.

Povilas JEGOROVAS

Lietuvos esperantininkų sąjungos valdybos pirmininkas

* * *

Liudvikui L. Zamenhofui skirta paroda nuo 2018 m. kovo 12 d. iki balandžio 15 d. bus eksponuojama Panevėžio miesto Savivaldybės rūmuose (Laisvės a. 20). Iškilmingas parodos atidarymas vyks š.m. kovo 13 d. 17.30 val.

